

KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA



Tízéves a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség * A magyar nyelv oktatás az önálló ukrán állam első évtizedében * Iskola előtti nevelés * Az Irka gyermeklap közösségteremtő szerepe * Az Irka Tábor szerepe az anyanyelvélesztésben valamint az azonosságtudat kialakításában * A KMPSZ Tankönyv- és Taneszköztanácsának munkájáról * Teljes lendülettel működik az Ungvári Magyar Tankönyvszerkesztőség * Egy közösség jövőt épít * Iskolaavatás Beregsomban * Mikor lesz épülete az újlaki magyar iskolának? * Brenzovics Erzsébetre emlékezve * A hitoktatás - fontos láncszem a nevelésben * Nyelvi atmoszférák az iskolában * A történelem-tanítás távlatai Ukrajnában * Az életkor szerepe az idegen nyelv elsajátításában * Népi játékok és jelentőségük * Emese álma teljesült * Megjelent az ukrán-magyar kissoztár * Nemzetközi osztály a magyar gimnáziumban * Szalagavató a Nagyberegi Református Líceumban * Közöségi embereket nevelni * Népzenei tábor Péterfalván * Nyelvtanulás és bibliaismeret * Merjünk nagyokat álmodni * Diplomaosztás a főiskolán

**NYOLCADIK ÉVFOLYAM
HARMADIK SZÁM**

2001/3. szám

A TÖRTÉNELEMTANÍTÁS TÁVLATAI UKRAJNÁBAN

(Gondolatok egy tervezet kapcsán)

EGY KIS TANTERVELMÉLET. A tanterv az oktatás tartalma kiválasztásának, elrendezésének, feldolgozásának koncepciója, az oktatásirányítás eszköze. Általában magában foglalja iskolatípusra, iskolafokozatra, évfolyamokra, osztályokra, m veltségi területekre, tantárgyakra bontva a nevelés-oktatás célkit zéseit, óraterveit, tananyagait, követelményeit - áll a Pedagógiai Lexikon legújabb kiadásában.¹

Funkciója - a nevelés-oktatás tartalmának oktatáspolitikai, ideológiai irányítása, befolyásolása.

Típusait tekintve megkülönböztetünk egységes-, alap és kettőre osztályos tantervet. Előbbi minden tanuló számára azonos anyagot ír el, míg az utóbbi kettő a tanítandó anyagot csak f vonalakban adja meg, s alapul szolgálnak a helyi tanterveknek és a választható tankönyveknek. Ez a két típus azt tartja szem el tt, hogy a tanulók rendelkezzenek valamennyi - mindenkin lemérhet - tudásminimummal. Mindez az egységes érettségi és felvételi érdekében történik.

Még egy lényeges jellemző van a tanterveknek, s ez a szerkezetük. Ha azt vizsgáljuk, akkor koncentrikus, lineáris és spirális tantervmodellekr l beszélhetünk.

Ukrajnában a lineárist használják a Történelemoktatásban. Ez azt jelenti, hogy a tananyag-elrendezés olyan egyenes vonalban való elrehaladást jelent, amelyben a tanuló mindig új és új ismeretekhez jut. Ha valaki dolgozott életében általános iskolában történelemtanárként, az tudja, milyen nehéz, s t néha kilátástalan a 6. osztályos gyerekeknek magyarázni a görög demokrácia fénykorát taglaló témát, hiszen k még csak 11 évesek. De nincs jobb helyzetben az a tanár sem, aki a 8. osztályosok számára próbálja elmagyarázni, miért volt annyira új az USA állammodellje vagy alkotmánya a XVIII. századi világnak.

Persze, rég kitalálták már erre az "orvosságot", s így a fenti elentmondást a koncentrikus, de mégis inkább a spirális tanterv képes feloldani. Ha ilyen szerke-

zet tantervvel dolgozik az oktatás, akkor a tananyag f szegmensei egy magasabb szinten, s más aspektusban kerülnek megvilágításba. Ezt a tananyag-elrendezést használják akkor, ha az általánosban átveszik a történelmet napjainkig, s középiskolában előrr l kezdik az egészet. Aki próbálta, az látta és tudja, mir l van szó - min ségileg mennyivel többet lehet nyújtani, s tud befogadni ugyanabból a görög demokráciából, például, egy 15 éves diák.

Azért tartottam fontosnak ezt a kis bevezet t, mert így, a fentiek megvilágításában, talán jobban érthet , milyen távlatokra utal a munkám címe.

2001. október 7-9. között zajlott le a közoktatási dolgozók összukrajnai kongresszusa. Hogy miben kapcsolódik ez a fent leírtakhoz? Hát abban, hogy a kongresszus egyik alapkérdése az *oktatás fejl désének nemzeti doktrínája* (rendszere) *Ukrajnában*, s ha igaz, ez a dokumentum alapjaiban fogja megváltoztatni az oktatás teljes rendszerét az országban. Ennek a nemzeti doktrínának egyik alkotóeleme a történelem-oktatás koncepciója Ukrajnában. Ezt az állásfoglalást azóta szereték volna kidolgozni, hogy Ukrajna független lett, s így ennek a folyamatnak már szinte történelme van. Id ben, kiterjedésben és szerz kben igencsak hosszú lenne ez a felsorolás, így én csak a fontosabb állomásait említeném meg.

A legnagyobb változást az 1991-es év hozta, amikor is a Szovjetunió története helyett Ukrajna története lett a vezet tárgy. Ezután került terítékre "Az iskolai oktatás koncepciója", melynek els változatát 1993-ban dolgozták ki², majd bocsátották vitára a szakemberek körében.

A vita eredményeit felhasználva készült el a tervezet második változata, s 1995. március 10-én publikálták "A folyamatos történelemoktatás koncepciója Ukrajnában" címmel.³ A következő próbálkozás az 1997-ben kiadott "Közoktatási szabvány. Történelem" volt (). Ezek

után látott napvilágot 1998-ban a történelem tanterv legújabb szerkesztés változata⁴, ami szerint még a legutóbbi tanévben is dolgoztak a történelemtanárok.

Am a fent felsorolt próbálkozások egyike sem alkotott egységes rendszert, ahol koncepciózusan lett volna kifejtve a történelemoktatást érint kérdések, tantervek, tankönyvek sora.

Az elmúlt tíz év alatt egy sor fontos kérdés halmozódott fel, ami - részben az egész oktatást - részben meg csak a történelemoktatást érintik. A legfontosabbak közülük a következők:

- Milyen legyen a történelem-tanítás tanterve - lineáris, koncentrikus vagy spirális?
- Két különálló tárgyat oktatásnak (egyetemes és Ukrajna történelmét - a nemzetiségi nyelven oktató iskolák számára ehhez jönne még a nemzeti történelem) vagy egy integráltat - történelem névvel?
- Mi legyen els dleges, s milyen tartalommal rendelkezzen maga a tárgy (Európa-centrizmus, modernkor-központú, vallásmentes vagy valláspárti)
- Használhatóak legyenek-e alternatív tantervek és tankönyvek vagy sem?
- Jelenjen-e meg a történelem-tanításban a történeti filozófia?
- Milyen szerepet játsszon a tanítási folyamatban a történelemtanár személyes világnézete?
- "Hivatalos történelmet" tanításnak az órákon vagy csak a pusztá tényeket?
- Milyen legyen az állami min - sítés (vizsga) formája és tartalma?

Ezek a kérdések azért is fokozottan aktuálisak, mivel 2001. szeptember 1-jét l Ukrajnában az eddig 11 éves kötelező oktatást felváltotta a 12 éves. Az egy évvel b vül középiskolai iskolázás lehet séget ad a rendszer teljes átfelműlésére.

Ukrajna oktatási és tudományos minisztériuma tudományos módszertani tanácsot állított fel, amely tantárgyankénti bizottságokra osztva készítette el a külön-

böz iskolai tárgyak oktatásának koncepcióját. Egy-egy iskolai tárgy koncepcióját több változatban is elkészíthették, csak be kellett nyújtani a történelmi bizottságnak. Utóbbi bizottság vezetője Olekszandr Udod, a Dnyipropropetrovszki Nemzeti Egyetem docense lett, aki maga is kidolgozta a történelemoktatás egyik lehetséges változatát. Az alább ismertetett koncepciónak még három változata készült el, ám mindet egyszerre ismertetni lehetetlenség lenne. Akiiket konkrétan érdekelnek a tervezetek, azok az

szakfolyóirat 2001/4. számában elolvashatják mind a hármát. Mi pedig nézzük meg, mit ajánlott Olekszandr Udod, hogyan kellene a közeljöv ben tanítani a történelmet az általános- és középiskolások számára.

A TERVEZET hat részre oszlik, ami bevezet vel kezd dik. Külön rész foglalkozik a történelemtanítás céljával, feladatával, elveivel. A történelemtanárok számára legérdekesebb rész mégis az ötödik, melynek címe - "A történelemoktatás tartalma és szerkezete". Még az elején leszögezi a szerz , hogy a tárgy tanítása tartalmilag a civilizáció egységes fejl dését kell hogy tükrözze. Ugyancsak határozottan kiáll amellett, hogy a tanítási folyamat közben fokozottan oda kell figyelni bizonyos dolgokra, nehogy a "hivatalos néz pontot", esetleg ideológiai (párt) dogmákat vagy a tanár saját néz pontját er ltesse rá a tanulókra.

Ha a tanár a fenti dolgokat be akarja tartani maradéktalanul, akkor mit fog közölni a tanórán? Valamilyen szemszög b l csak el kell mondani a múltat - amib l csak egy van, de annyiféle képen lehet el adni, ahány történész.⁵ Szaktanáraink így vagy a pusztá tények közlésére fognak szorítkozni, vagy a hivatalosan jóváhagyott tankönyv szövegét lesznek kénytelenek tolmácsolni - ami, ugyebár, valahol már "hivatalos néz - pont", s azt nem ajánlja a tervezet szerz je.

Persze az is elképzelhet , hogy a szaktanár a helyzet magaslatán áll, s az egyszempontú történelmi kép helyett a jelenkor bonnyolult viszonyait egy jóval összetettebb, sokszempontúbb történelemoktatással érzékelteti a tanulók számára. Ez nem megoldhatatlan feladat, mert a korabeli források be tudják mutatni az adott kor bonnyolult viszonyait. Erre hoz fel

példát munkájában Jakab György is.⁶ Így, elvben, ezzel a módszerrel és hozzáállással teljesíthet Olekszandr Udod elképzelése. Ám a fenti helyzet azt követeli meg, hogy a történelem szaktanár hivatásának tekintse munkáját, s ne csak megélhetési forrásnak. Reméljük valamikor így is lesz.

A fentebb felsorolt problémák közül a szerző a harmadikra azt javasolja, hogy a történelemtanítás folyamán elsőségesen kell hogy élvezzék Ukrajna-, XX. század-, Európa-, a szomszédos népek és államok történelme, a hon- és vallásismeret, valamint a politikatörténet helyett inkább kultúrtörténetet kellene oktatni. Ezekkel az elképzelésekkel, azt hiszem, a szaktanárok többsége egyetért. Amit esetleg hiányolok belőle, az az életmódtörténet, hisz akár gyerek, akár felnőtt foglalkozik a történelemmel, valószínűleg érdeklődik az, hol és hogyan éltek, milyen ruhákban jártak, mit ettek, ittak, hogyan szórakoztak, miről gondolkodtak egykori elődeink. Mint nemzetiségi iskolában dolgozó történelemtanár, nagyra értékelem, hogy a tervezet szerzőjének prioritásai közé bekerült a szomszédos népek és államok történelmének elsőségségi elve is. Magyarországon végzett szociológiai felmérések⁷ azt mutatják, hogy Közép-Kelet-Európa népei nagyon keveset tudnak egymás történelméről, kultúrájáról, s el fordul az is, hogy ellenségnek tekintik egymást. A fentebb említett Jakab György azt is megjegyzi, hogy miért veszélyes ez az egymással folyamatosan szemben álló mitikus történelemszemlélet. Szerinte, hosszútávon állandósítja a konfliktusokat: csak gyűztesekben és vesztesekben, hősökben és áldozatokban tud gondolkodni. (Ennek bonyolultabb kifejtését lásd a szerző tanulmányában.⁸)

A tervezet következő fontos momentumai az, hogy meg kell hagyni külön tárgyként Ukrajna- és az egyetemes történelmet, csak párhuzamosan és szinkronban kell őket tanítani. A történelmi térhez való viszonya szerint így az ukrán történelemtanítás egyszerre kétfajta tantervet is használ - a nemzeti-történetit és a világtörténetit. Az ilyen típusú hozzáállást a történelemtanításban sokan kritizálják, de majdnem ugyanannyi azok száma is, akik mellette állnak. A tény az, hogy Nyugat-Európa legtöbb országában integráltan tanítják a nemzeti és egyetemes történelmet.⁴ Ám ebben a helyzetben az a döntés, hogy a tanterv

készíti meg, a világtörténelem és a nemzeti történelem között. Remélhetőleg az új középiskolai tanterv készíti is ezt fogják szem előtt tartani.

A tervezet szerzője szerint a 12 éves oktatás lehet séget ad a történelemtanítás koncentrikus típusára való áttérésre, vagyis iskolafokozatonként magasabb szinten megismétlik a tematikát. A tananyag elrendezésének ezt a módját a koncentrikus körök nem mutatják megfelelően, hiszen ugyanaz a téma magasabb fokozaton új tartalommal és hangsúllyal szerepel, s nem is mutat teljes anyagismétlést a felsőbb fokozaton. Ez nagyon jól kitűnik a tervezet általános- és középiskolai osztályok számára ajánlott szerkezeti felosztásából is. Ugyancsak itt akadunk arra a megjegyzésre is, hogy el tanulmányként vagy a történelemtudományba való bevezetéként



a 4. osztály számára egy integrált tárgyat bevezetését ajánlják, aminek neve "A történelem jelentős eseményei és személyiségei". Megjegyzendő, hogy ezt több ország oktatásában is fellelhetjük.

Ezután nézzük az osztályonkénti anyagelosztást:

5. osztály - Az ókor történelme. Ukrajna az ókorban

6. osztály - A középkor története. Ukrajna a középkorban (a XVII. századig)

7. osztály - Az újkor története, 1. rész (XVII. század közepétől és XVIII. század). Ukrajna újkori története, 1. rész

8. osztály - Az újkor története, 2. rész (XIX. század és XX. század eleje). Ukrajna újkori története, 2. rész

9. osztály - A legújabb kor története. Ukrajna XX. században.

Tehát az egész emberiség történelmét befejeznék általános iskolában, s a középiskolában,

meghatározott szempontok alapján, inkább részletesebben, alaposabban kellene oktatni a történelmet - választott tantárgyként. Erre, tartalmilag, a következő javaslatot tette Olekszandr Udod:

10. osztály - A civilizáció története. Az ukrán nép története

11. osztály - Egyetemes történelem: a világ vezető országai. Ukrajna jelenkori történelme

12. osztály - A világkultúra története. Az ukrán kultúra története. Ukrajna állam- és jogtörténete. Ukrajna államférfiainak politikai portréi. A honismeret alapjai.¹⁰

Ezek után tér ki a tervezet szerzője arra, hogy ahol indokolt, ott sajátos tantárgyként be lehet vezetni a nemzeti kisebbségek történelmét is (a tervezet szövege Lengyelország és Oroszország történetét hozza fel példának").

Iskolatípusok végzésekor,

vezet je végül azt ajánlja, hogy az új koncepciót fokozatosan vezessék be, az új tanterveket és tankönyveket pedig elször kísérleti iskolákban teszteljék.

Hát így nézne ki az egyik tervezet a négy közül, ami folyó év októberében a közoktatási dolgozók összukrajnai kongresszusa elé került. Alapjaiban véve szimpatikus, bár a nemzeti kisebbségek történelmének oktatására való részbe azt is bele lehetett volna foglalni, hogy a történelmi kronológia és összefüggések végett azt a történelemtanítást megfelelő szintjén és osztályában, párhuzamosan tanítsák a másik két történelemmel.

A kongresszus lezajlott a fent jelzett időpontban. Jelen munka írásának befejezésekor (nov. második hete) magáról a rendezvényről olvashattunk tudósításokat a központi pedagógiai lapokban, de azok csak az eladásokat, hozzászólásokat közölték, az általános elveket mutatták be. Hogy konkrétan mit fogadtak el az egyes iskolai tárgyak oktatásáról, azt, valószínűleg, csak később fogjuk megtudni.

Mi, történelemtanárok pedig remélhetjük, hogy egy átgondolt, koncepciózus terv szerint dolgozhatunk a közeljövőben, ahol a tankönyvek és más taneszközök nem a tanterv mögött fognak "kullogni", hanem összhangban lesznek azzal.

Felhasznált forrás- és irodalomjegyzék:

1. Pedagógiai lexikon. F szerkesztők: Báthory Zoltán és Falus Iván. III. kötet. Keraban Könyvkiadó, Bp., 1997. 469. o.
2. 18-19., 8 2001. p., 7.
3. 10., 10 1995.
4. 5-11 6-11 " ", 1998.
5. Gyáni Gábor. Mit várhat az iskola a szkeptikus történelemtanítástól? Új Pedagógiai Szemle, 1997. 4. sz. 97. o.
6. Jakab György. A történelem tanítása az ezredfordulón. . . rész. Új Pedagógiai Szemle, 2000. 7-8. sz. 32. o.
7. Hunyady György. A nemzeti identitás és sztereotípiák görbe tükré. Új Pedagógiai Szemle, 1997. 10. sz. Újlaki István. Gimnazisták magyarságképe. Tanít-tanít. 5.1998. nyár. 56-61. o.
8. Jakab György. Idézett mű. 35-36. o.
9. Szabonyi Péter. Tantervi szabályozás Európában. In: Tanterv és vizsga külföldön. Szerk.: Mátrai Zsuzsa. Akadémiai Kiadó, Bp., 1991. 10. 18-19., 8 2001. p., 7.
- 11-12. U.o.

Szamorovszkyné Nagy Ibolya
történelemtanár

Els ként a Kárpát-medencében...

Diplomaosztás a f iskolán

A tudás a boldogulás forrása. Ennek az igazságnak a felismerése vezette az alapítókat, amikor célul tűzték ki a Kárpátaljai Magyar Tanárképző F iskola létrehozását. És idén immáron sor kerülhetett az els diplomaosztó ünnepségre is, amelyen 27 végzős kaphatta kézhez az ukrán állam által is elismert diplomát.

Egykor tananyagá, vizsgaanyagá válnak e napok történései, hangsúlyozta az ünnepségen dr. Soós Kálmán f igazgató. Mérföldknek nevezte azt az eseményt is, amikor ez év májusában megtörtént az intézmény tanítói szakának akkreditációja. Ezáltal az állam által elismert támogatott, önálló oktatási egységként integrálódhat az ukrán oktatási rendszerbe. Az ünnepségen jelen lévő Pokorni Zoltán, akkori oktatási miniszter szintén sorsfordító eseménynek nevezte azt, hogy immáron államilag elismert diplomát nyújthattak át a f iskola végzős hallgatóinak.

A Kárpát-medencében számos helyen működik magyar tan nyelv alapítványi f iskola, ám ez az els, amely kivívta a jogot arra, hogy a helyi hatóságok elismerjék az általa kiadott diplomát. Ezzel együtt termé-

szetesen elismerjék azt a tudást is, amit az intézmény az ott tanulóknak nyújtani tud. A f iskola léte a kárpátaljai magyarság számára jelkép, hangsúlyozta Pokorni, bizonyítéka annak, hogy az itteni magyaroknak módjukban áll az, hogy sorsukat maguk alakítsák. Az intézmény létrejötte azt példázza, hogy az akarat erősebb lehet a tehetetlenségénél.



A diplomaosztáson jelen lévő Pokorni Zoltánt, aki egyébként internetes laborokat is átadott kárpátaljai iskoláknak, itteni benyomásairól is kérdeztük:

- Két középiskolában voltam Nagydobronyban és Beregszászon. Mindkét

intézményben azt tapasztaltam, hogy a tanárok és a diákok nem pusztán használják ezeket az épületeket, hanem gondot is viselnek rájuk. Ez számomra azért is fontos, mert a gyerekek az iskolában nem csupán készülnek az Életre, hanem élnek is. Fontos, hogy milyen esztétikai környezetben n nek fel. Az önmagukhoz és az élethez való igényességüket ez nagyban meghatározza. Ez alkalomból két internetes labort adtunk át. Szimbolikusan ez a kett jelzi azt a negyvenötöt, amelyet a határon túli magyar iskolák számára kiépítettünk az elmúlt hetekben, hónapokban. Az oktatási tárca 160 millió forintot köl-

tött erre. A dolog nem csupán arról szól, hogy az iskolai interneten lehessen barátságolni, ezt azt megnézni, gondot fordítottunk arra is, hogy a klasszikus tantárgyakat kiegészít, támogató tartalmak is megjelenjenek a világhálón. Az oktatási minisztérium honlapja, az írisz sulinet honlap egyike a leglátogatottabbaknak. Havi négymillió látogatóval egy napilap népszerűségével vetekszik.

Az érettségi időszakban például a diákok a számukra elkészített korábbi próbakérdésekkel, tesztlapokkal ismerkedhettek meg, gyakorolhatták tehát a vizsgahelyzetet.

-eszenyi-

Közoktatás

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja

F szerkeszt : Kovácsné Marton Erzsébet
Szerkeszt k: Dr. Deák Ferenc, Csizmár Sarolta

Kiadja a KMPSZ megbízásából a Beregszászi Járási Nyomda

Felel s kiadó: Orosz Ildikó

Tördelés: Bereginformációs családi és ifjúsági hetilap szerkeszt sége

Fotók, illusztrációk: Bereginformációs sajtószolgálat

Lapengedély száma: 3T N 5

Levelezési cím: 90200 Beregszász, Perényi u. 19. tel.: 2-46-32

Megjelenik az ILLYÉS GYULA KÖZALAPÍTVÁNY TÁMOGATÁSÁVAL

Forgalomba kerül a KMPSZ terjesztésében

A szerkeszt ség nem feltétlenül ért egyet a lapban megjelen szer i véleményekkel. A publikációkban közölt tényekért minden esetben a szerz viseli a felel sséget. A beérkez kéziratok közlésének és szerkesztésének jogát fenntartjuk, visszaküldésüket nem vállaljuk.